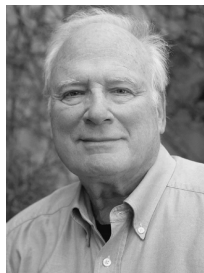

Tekstens mening og musik

Kunsten at oversætte Kierkegaard

Af professor emeritus, dr. phil. Bruce H. Kirmmse

I begyndelsen af 1970'erne, da jeg kom til Danmark fra USA for at læse Kierkegaard på dansk, traf jeg en ældre herre. Skønt der var tale om et belæst og veluddannet menneske, måtte han indrømme, at han og ikke så få andre danskere med ham fandt Kierkegaards dansk så forvredet og indviklet, at de foretrak at læse den danske filosof i engelsk oversættelse.

Siden er jeg selv blevet oversætter af Kierkegaard til moderne engelsk, og det er en daglig udfordring at gengive tekstens mening – og at bevare musikken i den.

Sprogbrug og tone

At Kierkegaard stiller sine læsere – og oversættere – over for alvorlige udfordringer, skyldes ikke blot hans sprogbrug med et enormt ordforråd og en syntaks, som kan virke ganske snirklet. Det skyldes også hans *ideer*, som stiler efter at presse læseren til hans eller hendes yderste grænse og tit lykkes med det. Når det er muligt, forsøger jeg at bevare indtrykket af Kierkegaards syntaktiske excentriciteter, herunder de alenlange sætninger, sidebemærkningerne og de lange parentetiske kommentarer.

Det er velkendt, at Kierkegaard skrev med flere forskellige stemmer, som hver

især på sin vis var hans egen. I mine oversættelser forsøger jeg at indfange *tonen* i Kierkegaards stemme, dvs. den tone, som han valgte til sine fiktive forfattere – samt de toner, som han valgte til sig selv, når han skrev i eget navn. For også *dér* – i de værker Kierkegaard udgav i sit eget navn – kan tonen variere ret meget, alt efter hvilken genre værket tilhører, og hvilken virkning forfatteren sigter efter. Kierkegaard kan vælge at skrive med encyklopædisk-dannet høflighed, med skarphed, med blufærdigt skønsomhed, forbløffende lyrisk og meget mere.

Som talt af forfatteren

I mine oversættelser forsøger jeg at bevare *lyden* af sproget som talesprog, som *talt* af forfatteren og *hørt* af læseren. I sine journaler og notesbøger skriver Kierkegaard gentagne gange, at han komponerede sine tekster ved at sige dem højt, og at de kan og skal forstås bedst af en, som læser dem højt. I *Journalen NB:6* fra 1846 beder han ligefrem om, at “Læseren om muligt vil læse højt”, og lidt længere henne i samme journal forklarer han, “at jeg har sagt Alt højt for mig selv mange Gange førend jeg skriver det”.

Et år senere, i samme journal, tydeliggør han sin bøn til læseren: “Det der især

beskæftiger mig er det arkitektoniske-dialektiske, at der paa eengang for Øiet viser sig den Sætningernes Proportion, som igjen for Stemmen, naar man læser høit, er Rythmen – og jeg tænker mig bestandigt en Læser der læser høit. – Deraf kommer det igjen at jeg stundom sparer meget paa Brugen af Comma. [...] For Alt maa jeg gjentage, at jeg tænker mig Læsere, som læse høit og som da baade ere øvede i at følge hver en Tankes Svingning i det Mindste og igjen i at kunne eftergjøre det med Stemmen”.

Og igen i 1854, ikke længe før han døde, mindes Kierkegaard sin praksis som skribent: “[S]kjøndt det dog nu ogsaa saare sjældent falder mig ind: kan den pludselig vaagne, veemodigt, min gamle Lyst til [at] frydes ved Sprogformen. Jeg mener nemlig som Prosaiker at være istand [til] at naae Virkninger blot ved Sprogformen, som Digteren ikke kan opnaae skjønnere eller sandere. [...] Saaledes har jeg stundom kunnet sidde Timer forelsket i Sprogets Lyden, det vil da sige, naar Tankens Prægnants gjenlyder i den, saaledes har jeg kunnet sidde hele Timer, ak, som en Fløitespiller underholder sig med sin Fløite. Det Meste af hvad jeg har skrevet, er sagt mange, mange Gange, ofte maaskee Snese Gang[e] høit, er hørt førend det blev nedskrevet”.

Sikke en sprogkunstner! Hvem kan oversætte ham? Hvem kan bevare “Fløitespillerens” musik og overføre den til et andet sprog? I sandhed lader det sig ikke gøre. Dog må man prøve.

Min egen tilgang

At prøve gør vi så, vi stakkels oversættelse, altid bevidste om det berømte italienske “traduttore, traditore” – “oversætter,

forræder”, eller om man vil: “oversæt = underslæb”.

Når jeg tager fat på en tekst, især en Kierkegaardtekst som er mit speciale, begynder jeg – selv hvis jeg ikke har planer om at oversætte den – altid med at læse den højt. Hvis noget skal *tælle*, dvs. betyde noget, så skal det først kunne *tales*. Og denne højtælning gentages flere gange. I nogle tilfælde bruger Kierkegaard en syntaks, som er ganske enkel og ligefrem. Her er der ingen eller kun få problemer. Mange gange kan Kierkegaards stemme lyde lyrisk og klokkeklar; andre gange kan den lyde mørk, ekstremt abstrakt, på grænsen til det uforståelige. Alligevel leder jeg altid efter musikken i stemmen.

Efter at jeg har læst teksten højt tre, fire eller flere gange, skal jeg afgøre, hvordan jeg vil tackle den. Det gælder først kernen, *meningen* i Kierkegaards ræsonnement, og dernæst *grundene* for hans valg af ord og arkitektur under sætningernes konstruktion. Dette kræver tid og tålmodighed – og mod, fordi der altid er en risiko forbundet med at tyde en andens argumentation, og Kierkegaard udgør bestemt ingen undtagelse.

Selvet som eksempel

Lad os vælge en passage, som er blandt de vigtigste i Kierkegaards forfatterskab. Det er den berømte, særdeles abstrakte og – mener nogen – vanskelige definition af det menneskelige selv, som forekommer i *Sygdommen til Døden*. Her udvikler pseudonymet Anti-Climacus sin forklaring af selvet arkitektur (se boks).

Inden jeg fandt modet til at tage livet med Anti-Climacus’ tekst, havde jeg grublet i flere år over definitionen af sel-

Sydommen til Døden (1849)

Mennesket er Aand. Men hvad er Aand? Aand er Selvet. Men hvad er Selvet? Selvet er et Forhold, der forholder sig til sig selv, eller er det i Forholdet, at Forholdet forholder sig til sig selv; Selvet er ikke Forholdet, men at Forholdet forholder sig til sig selv. Mennesket er en Synthese af Uendelighed og Endelighed, af det Timelige og det Evige, af Frihed og Nødvendighed, kort en Synthese. En Synthese er et Forhold mellem To. Saaledes betragtes er Mennesket endnu intet Selv.

I Forholdet mellem To er Forholdet det Tredie som negativ Eenhed, og de To forholde sig til Forholdet, og i Forholdet til Forholdet; saaledes er under Bestemmelsen Sjæl Forholdet mellem Sjæl og Legeme et Forhold. Forholder derimod Forholdet sig til sig selv, saa er dette Forhold det positive Tredie, og dette er Selvet.

Et saadant Forhold, der forholder sig til sig selv, et Selv, maa enten have sat sig selv, eller være sat ved et Andet.

Er Forholdet, der forholder sig til sig selv, sat ved et Andet, saa er Forholdet vistnok det Tredie, men dette Forhold, det Tredie, er saa dog igjen et Forhold, forholder sig til hvad der har sat hele Forholdet.

Et saadant deriveret, sat Forhold er Menneskets Selv, et Forhold, der forholder sig til sig selv, og i at forholde sig til sig selv forholder sig til et Andet.

The Sickness Unto Death (2023)

A human being is spirit. But what is spirit? Spirit is the self. But what is the self? The self is a relation that relates to itself, or it is that in the relation which is the relation's relating to itself. The self is not the relation, but is *that* the relation relates to itself. A human being is a synthesis of the infinite and the finite, of the temporal and the eternal, of freedom and necessity, in short, a synthesis. A synthesis is a relation between two terms. Considered in this way, a human being is not yet a self.

In a relation between two, the relation is the third as a negative unity, and the two relate to the relation, and in the relation to the relation; thus, under the aspect of psyche, the relation between psyche and body is a relation. On the other hand, if the relation relates to itself, then this relation is the positive third, and this is the self.

Such a relation that relates to itself, a self, must either have established itself or have been established by another.

If the relation that relates to itself has been established by another, then the relation is surely the third, but this relation, the third, is in turn nonetheless a relation, relating to that which has established the entire relation.

Such a derived, established relation is the human self, a relation that relates to itself and, in relating to itself, relates to another.”

vet, og jeg blev nu tvunget til at afgøre, hvad Kierkegaard/Anti-Climacus *mente*. Jeg besluttede, at det vigtigste ord – og det vigtigste begreb, som kræver at blive forstået, hvis teksten og hele bogen skal kunne forstås – var “at”. Nemlig det “at” i det første afsnit af den citerede passage: “Selvet er et Forhold, der forholder sig til sig selv, eller er det i Forholdet, *at* Forholdet forholder sig til sig selv; Selvet er ikke Forholdet, men *at* Forholdet forholder sig til sig selv”.

Selvet er ifølge Kierkegaard/Anti-Climacus således ikke en ting, ikke noget som er, hvad det simpelthen er “som sådant”, men en kapacitet, en evne, en *kunnen*. På denne måde forstår jeg i hvert fald denne passage og dermed også denne vanskelige bog. Min forståelse er selvfølgelig også min egen fortolkning, og min

fortolkning er en nødvendig forudsætning for min oversættelse. Der er naturligvis altid en risiko for, at man tager fejl, og jo vigtigere bogen er, jo større er risikoen. Men sådan er det at være oversætter.

Mening og musik

Afslutningsvis vil jeg understrege, hvori en oversætters opgave består. Man skal forstå *meningen*, men ligeså vigtigt er det at bevare *musikken* i teksten – dens tale og tone. Dette har jeg bestræbt mig på at gøre i mine oversættelser. Hvorvidt det er lykkedes, må andre bedømme. Under alle omstændigheder finder jeg trøst i et udsagn, som den amerikanske digter W.S. Merwin citerer i indledningen til sin oversættelse af Dantes *Purgatorio*: “Don’t worry, no translation ever harmed the original”.

SKS er flyttet til Det Kgl. Bibliotek

Den digitaliserede udgave af Søren Kierkegaards Skrifter (SKS) er migreret til nye rammer. I foråret 2023 lukkede sks.dk, og indholdet kan nu kun tilgås via Det Kgl. Bibliotek.

Datagrundlaget, dvs. teksterne, kommentarerne, redegørelserne og hele det videnskabelige apparat, er altså det samme som før, men har nu fået en ny visning. Det er i samme rammer som andre dele af den danske kulturarv.

Dette sker for at fremtidssikre, vedligeholde og bevare de digitaliserede tekster. Find mere info og direkte links til teksterne på Søren Kierkegaard centerets hjemmeside: www.teol.ku.dk/skc